

CONTEMPORANEA

Издавачка куќа Готен | Пролет 25, Скопје
contact@gotenpublishing.com | www.gotenpublishing.com

За издавачот: Билјана Ставрова-Алаѓозовска

Уредник: Владимир Јанковски

Наслов на оригиналот: Tomaž Kosmač, Punk is dead

Copyright © Tomaž Kosmač, 2008

Превод од словенечки јазик: Дарко Спасов

© of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

Јазична редакција: Дејан Василевски

Графичко уредување и дизајн: КАПКА дизајн

Печати: Арт и арт студио Батев, Визбегово, Скопје

Тираж: 800 примероци

traduki

Издавањето на ова дело беше поддржано од ТРАДУКИ, литературна мрежа на која припаѓаат Сојузното министерство за Европа, интеграции и надворешни работи на Република Австрија, Министерството за надворешни работи на Сојузна Република Германија, швајцарската фондација за култура ПроХелвеција, КултурКонтакт Австрија (по налог на Сојузната канцеларска служба на Република Австрија), Гете Институтот, Агенцијата за книги на Словенија ЈАК, Министерството за култура на Република Хрватска, Ресорот за култура на владата на кнежеството Лихтенштајн, фондацијата за култура на Лихтенштајн, Министерството за култура на Албанија, Министерството за култура и информирање на Република Србија, Министерството за култура на Република Романија, Министерството за култура на Црна Гора, Саемот на книгата во Лајпциг и фондацијата С. Фишер.

Томаж Космач

Punk is dead

Превод од словенечки јазик
Дарко Спасов

ГОТЕН
Скопје 2018

Содржина

Градинарство	7
Меѓу Идрија и Годович	23
Љубљана – престолнина на културата	41
Punk is dead	51
Море	61
Чешка и Словачка	75
Силување	93
Lacrimae Christi	105
Цитроен ZX	119
Хидроглисти	133
Дан Д	147
Хармоникаши	159

Градинарство

Соседот, додека го ринев снегот околу куќата, викна по мене:

– Имаш пет минути?

Ја спуштив лопатата. Есента го видов како мести пластична фолија на оранжеријата. Дотогаш речиси немавме разговарано и ми се допадна ваквиот однос.

– Летово те гледав како грижливо ги полеваш цвеќињата на балконот – ми рече додека ја растоваравме земјата од комбето.

Вреќите беа лесни. Без тешкотија би можел да ги пренесе и сам. Знаев дека има нешто. Го потврди мојот сомнеж:

– Зошто не дојдеш кај мене?

– Да работам? – се згрозив од самиот збор.

– Да помагаш – се насмевна – чесно плаќам. И онака само се врткаш низ дворот.

– Ке размислам – му реков за да не го навредам со директно одбивање.

– И да размислиш. Ваква добра понуда веќе нема да добиеш. Во цвеќарникот можеш да доаѓаш кога сакаш и да си одиш кога сакаш. Најчесто си сам. Никој нема да ти пречи.

Таа ноќ не можев да спијам. Домен ми подметна јајце од кукавица. Вистина беше дека бесцелно се врткав околу куќата и тешко живеев без пари. Сепак, малку ми беше под чест да му аргатувам на соседот, кој згора на сè беше и помлад од мене. Израснав во систем каде што хиерархијата на годините имаше тежина.

– Ајде да пробаме – утредента појдов кај него.

Оранжеријата беше пренатрупана со цвеќиња. Најмногу имаше циклами. Домен ми покажа како треба да се средуваат. На секој цвет му се посветив со љубов.

– Треба побрзо – рече.

– Не оди побрзо. Погледни како се туткаат. Како пилиња во инкубатор. Не можат да дишат.

– Колку побрзо ги исчистиш, толку побрзо ќе најдат купувач и толку побрзо ќе добијат воздух.

Побрзав, ама не поради него. Поради цикламите. Сфатив дека сум во месарница, а не во цвеќарница. Би можел веднаш да си заминам, ама цвеќињата би се мачеле. Би умирале во маки поради мене.

Следните денови им ги ублажував болките. Штом Домен ќе ги однесеше најубавите на продажба, почнував да ги одвојувам. Сизиф. Ќе донесеше нови и ќе ги начичкаше. Полудував:

– Не гледаш дека едвај дојдоа до здив?

– Овде има простор уште за најмалку сто саксии – ставаше на и онака пренатрупаните маси.

Мамон гледаше само на заработувачката. Се обидував да го разберам. За оранжеријата зеде кредити и сакаше колку што е можно побрзо да ги отплати. Добар човек. Како Хитлер, само да си му лојален.

На почетокот работев по два, по три часа, а подоцна и повеќе. Не одев секој ден. Со Домен се разбиравме убаво, единствено околу количеството стока никако не можевме да се погодиме.

– Уште при отворањето си поставив цел дека кај мене сè ќе има во изобилство – повторуваше.

– Добро, ама претеруваш. Зошто да не се специјализираш? – му предложив, навивајќи за цикламите, зашто се вљубив во нив. – Сите би знаеле дека имаш најубави и така ќе имаш постојани клиенти.

– Па, кај ги најде цикламите за да ме ебеш во здрав мозок.

Кога и да му се спротивставев за нешто, според него го ебев во здрав мозок.

Четвртина од цикламите фрливме на отпад, иако сè уште беа убави. Со сонцето излегоа од мода. Цветеа до петнаесет Целзиусови степени. Како главен артикл ги заменија јагликите. Повторно редевме саксии една преку друга. Срцето не ме болеше веќе така. Кога работиш во логор, кожата ти станува како ѓон.

Кон крајот на февруари паднаа шеесет сантиметри снег. Цикламите повторно станаа актуелни. Да можевме да ги ексхумираме. Јагликите само ни направија трошок. Колку вода и време трошиме за нив, требаше да се продаваат по едно евро за да се покрие барем набавната цена. „Туш“ и „Меркатор“ ги продаваа по 50 центи.

– Гледаш – му велев додека го туркав напластениот снег од покривот – дека мораш да се специјализираш? Што знаат цикламите што е студ.

За загревање на јагликите секој ден трошевме многу нафта.

– Немам среќа – Домен загрижено гледаше кон небото – уште и конструкцијата да ми се урне.

Според прогнозите, се очекуваше нов снег, но во март работите тргнаа на подобро. Снегот се стопи, а нам ни се придружи Лустер. Прекарот го добил зашто главата му беше истрижана на нула. Имаше 23 години и беше полн со енергија. Тоа што ќе го заработеше преку ден, го трошеше преку ноќ. Ако му останеше нешто, ќе го потрошеше за викендот. Изгледаше дека Домен вработува само изгубени случаи. Веднаш свиткаа џоинт и одвреме-навреме ќе земеа по некој дим. Како фанатичен алкохоличар, јас никогаш не им се придружив. Ги отстранував пожелтените листови од јагликите и брзав да го стигнам Лустер. Тој работеше исклучително брзо. Секој требаше да исчисти по половина од градината. И покрај паузите, здраво ме одминуваше. Од основно училиште се занимава со цвеќиња. Има работено дури и во Хрватска. Ми изгледаше дека со растенијата е повешт и од Домен.

На секоја смена празневме по една гајба пиво. Ритамот на живеење ми се измести. Бев навикнат да шетам во природа, а навечер, освежен, да напишам нешто покрај чаша вино. А сега навечер се струполувам в кревет со расклокотен стомак, неспособен за ништо.

– Вредни бевме. Бааги продадовме – Домен, како и секоја вечер нè викна на по една. – Сме заслужиле по една.

Поради Денот на жената беше насмеан од уво до уво. Во февруари луѓето сè уште не знаеја за оранжериијата. Денот на вљубените помина без посети. Потоа пуштивме реклама на локалното радио и народот почна да навалува.

– Одете – реков.

Во локалната кафеана само се налевав и се мачев да бидам фин. Не ми беше до дружење. Ми недостигаше да бидам сам, да најдам мир и да се најдам себе. Не можев да се замислам како следните триесет години по работа јалово ќе потпирам шанкови.

– Како сакаш – заминаа сами.

Среде ноќта ми телефонираа да ми кажат дека го исчукале комбето. Воопшто не прашав дали се добро. Домен на секои два месеца правеше сообраќајни незгоди. Секогаш се извлекуваше без повреди. Имаше среќна звезда, иако за себеси вели дека е заборавен од Бога. Да не трошеше по сервиси одамна ќе ги вратеше кредитите. Вака, секогаш мораше да наоѓа приватни превозници за испорака на цвеќињата, додека не го поправеше комбето, па половината од добивката одеше во празно.

Пролетта садевме повеќегодишни и едногодишни цвеќиња. Работата течеше како мед. Ги отсекувавме расцветените пупки, ги забодувавме в земја, а подоцна ги пресадувавме. Не верував дека ќе се фатат, но ни успеа. Домен беше подобар во работата отколку што изгледаше на почетокот. Тој беше директор, Лустер беше раководител, а јас бев пролетер.

Најмногу ми одеше на нерви постојаното преместување на саксиите. Ќе ги наредевме на масата, а Домен по недела или две ќе донесеше нови и полека-полека се поместуваа надолу во сенка. Потоа имаа потреба од сонце, ама не премногу, па ја селевме целата стаклена градина. Само што завршивме, требало повеќе светлина, па ајде сите саксии надвор. Потоа тие од надвор мораше да се

вратат пак назад и сè така во круг.

Двајцата раководители не се грижеа за безредието, а јас не можев да функционирам во Авгиевата штала. Ѓубрето го фрлаа кај што ќе им дојдеше. Знаеја дека не можам да гледам и дека ќе изметам по нив. Ме зајадуваа дека сум педантен.

Купувачите беа нивна надлежност. Честопати добивав прашања од некој купувач во врска со некој совет или некоја цена. Но, јас ќе се повлечев. Со повеќето од нив Домен работеше на црно. Не водеше никаква евиденција. Сум работел кај такви и раката знаела да ми се залепи за касата, затоа избегнував да продавам. Лесно можеше да заборавам да ги оставам парите во касата. Домен веројатно не би го забележал тоа, но не сакав да го крадам. Бев задоволен со две и нешто евра на час. Сè уште немав многу, но барем можев да си дозволам без грижа да влезам во продавница или гостилница.

– Купив земја – ме извести есента Домен. – Нема да има потреба веќе да одиш со метлата по нас. Со Лустер ќе одиме во Калце, а ти ќе останеш во Годович.

– Сам? – не можев да поверувам што ме снајде.

Калце беше оддалечено дванаесет километри.

– Ќе се грижиш за производството, повремено ќе ти нарачувам што треба да се подготви, тогаш ќе треба да се побрза, а за друго нема да ти се мешам – ми потврди.

– А твоите кредити?

– Треба да се вложува – ми рече – инаку маф ни е работата.

Имаше јајца.

Уживав да бидам сам. Штом ќе влезев го пуштав радиото, си игрив на музиката и ги подготвував таблите за транспорт. Во секоја од нив подметнував по неколку полоши садници, како што ме научија со Лустер. Во меѓувреме, се грижев за стотиците џуџести хебиња и за кратко време расадникот блесна во полн сјај. Еднаш, една жена во средни години со раскантан автомобил влезе и почна да се вртка околу масите. Кај Домен веќе бев цела година. Одвреме-навреме, жената ќе ме потпрашаше нешто. Одговарав со не знам, немам поим и не би знаел.

– Навистина убаво сте средиле. Ама, вие не сте градинар по професија, нели?

– Само сосед – одговорив.

– А каде е сопственикот?

– Веројатно во Калце поставува шатор. Пред извесно време ја остави работата во фирмата и почна да се занимава со одгледување цвеќиња.

– И тој не е школуван градинар? – се зачуди.

– Колку што знам, тој е машински техничар или нешто слично.

По два часа ми се јави Домен. Речиси во екстаза, ми рече да погодам кој му дошол во посета. Му реков дека немам поим. Ми кажа некое непознато име и презиме, па восхитено продолжи: – А дојде во еден автомобил како да го украде од Цигани.

– А-а, таа – се сетив.

– И кај тебе беше? Што ѝ кажа? – продолжи да ме прашува.

– Дека се откажа од монтажа на колектори и дека јас сум ти сосед – кратко му вратив.

– Тоа ѝ го кажа? Па, знаеш ли ти која е таа? На телевизија има емисија за градини.

Таа веќе никогаш не се појави. На Домен би му требало некој подобар за односи со јавноста од мене.

Отворањето на Калце беше на Свети Валентин. Во дворот беа изложени повеќегодишните растенија, а клиентите беа среќни. Веќе нема потреба да се оди до Љубљана и Постојна. Без престан се распрашуваа кога ќе почне циркусот. Со помош на локацијата, уште пред да отвори официјално, Домен ги придоби жителите од периферијата на Нотрањска и Приморска. Во текот на целата зима немаше обилни врнежи, но на 14 февруари натрупа снег, како некој да го нарачал. Домен лелекаше:

– Што и да фатам заебувам.

На отворањето немаше речиси никој. Виното наменето за посетителите моравме да го испиеме сами. Јас не се жалев, почна да паѓа дожд, снегот се стопи, па огреа сонце. Бизнисот почна да цвета во вистинската смисла на зборот. Домен се гордееше со продажбата.

– Две илјади евра само денеска – ми јави во Годович.

– Три евра – и јас му рапортирав.

Сите купувачи ги препраќав во Калце. И јас можев да продадам нешто, но ги убедував дека таму ќе најдат подобра стока. Ако немаше ефект, се обидував да им објаснам дека ова кај мене е селска продавница, а тоа во Калце е трговски центар. На крајот кренаа раце од мене и ретко кој ќе се врати. Го постигнав посакуваното. Конечно си го најдов ветениот мир.

– Три илјади – се пофали Домен.

– Ништо – му реков јас.

- Ништо немаш продадено? Во расадникот си?
- А каде на друго место? – ова ми изгледаше непотребно, зашто секогаш сум го известувал ако треба да скокнам некаде. Сум бил отсутен ден, два, но никогаш три.
- Следниот ден засвони околу пладне. Слушав како постојано го прекинуваат. Одвај успеа да каже дека со дневниот промет соборува рекорди.
- Ништо – го приземјив.
- Не е можно. Сигурно некаде пиеш и ме заебаваш по телефон како вчера. Ќе дојдам да проверам – среде шпицот се довлечка кај мене. А потоа три часа седеше зад празниот пулт, додека јас среќно си отстранував пожолтени ливчиња.
- А таму е толкав метеж, четворица не постигнуваме. Како е можно? – се чудеше.
- Мене ме прашуваш?
- Се врати назад на работното место, а јас пуштив музика докрај. Рај.

Купувачите почнаа да претеруваат. Купуваат балконски цвеќиња, а не знаат како да ги пресадат. И ќе ти се тупне некој со желби на лист хартија, де вака, де така. Едвај успевав да одговорам на сите нарачки. Во корита садев сардели, петунии, бегонии, џунџулиња, вербени, биденси, фуксии, сурфинии... И покрај високите цени, немаше никакви поплаки при плаќањето. За секој производ се трудев како да го правам за себеси.

Работниот ден обично го завршував со полевање на цвеќињата. Со Домен речиси не се гледавме. Тој беше зафатен од утро до мрак. Една вечер ме изненади, се појави и веднаш отрча да ја запре водата.

– Сакаш да ги удавиш хебињата? Види ги, пливаат. Ако сакаш да ги уништиш, кажи. Веднаш ќе ги фрлиме.

– Жедни се. А јас знам што значи жед.

– Штом размислуваш така – ми одговори – утре одиш во Калце. Таму никој не сака да полева.

Во Калце има што да видам. Исушени саксии. Четири часа потрошив само да ги намокрам. Дури потоа можеа да пијат вода. Ги полевав десет часа. Сонцето печеше силно, а јас, по многу години, се осмелив да се појавам пред луѓе по шорцеви. Претходно имав проблем поради белата кожа, а сега се правев фраер со тенот. На рацете ми се појавија плускавци од цревото. Го преместував лево-десно, си дував во дланките, но не се откажав сè додека растенијата не се вратија во живот. Во меѓувреме, купувачите сенешто ме распрашуваа. Јас им одговарав:

– Појдете во Годович. Таму стоката е подобра.

Вечерта по мене дојде Домен. Беше восхитен што му ги спасив свенатите цвеќиња, но истовремено имаше некоја недоверба кон мене.

– Ти сигурно ме крадеш. Денеска во Годович направив промет од 250 евра, а ти по цели денови немаше ниту по еден човек? Колку здипли досега?

– Николку – му одговорив и тргнав да го фрлам цревото на земја и да си заминам. Што сака нека мисли. Ми рече:

– Ти верувам, ама не можам да сфатам. Постојано работам и постојано сум во минус.

По десет минути се врати и рече дека зад пултот нашол кесе со 600 евра.

– Навистина немам среќа со вработените.

Одвреме-навреме ќе фатеше некого и ќе го отпуштеше. Целата продажба се одвиваше на црно. Сметките ги пишувавме на рака и ги фрлавме в ѓубре. Најчесто, малку запишуваме, и тоа само доколку клиентот стриктно ни побараше сметка. Домен можеше да ја пресмета заработката само од око. Цвеќињата доаѓаа и си одеа како патници во автобус. Целото плаќање одеше во готово. Сè додека имаше готовина во касата, сè беше во ред; кога почна да недостигаат пари за доставувачите, почна да се прашува.

– Кутра девојка – на глас помислив за симпатичната касиерка.

– Нејзе ѝ верувам повеќе отколку на себеси. Точно знам кој е.

Во истата минута, Лустер одлета. Не можев да поверувам. Го бранев докрај. По половина година замина во комуна на лекување од дроги.

Сè повеќе време поминував во Калце и сè повеќе станував незадоволен од себе. Од една страна, работата со цвеќињата ме исполнуваше, а од друга страна се обвинував дека сум си ја продал душата за пари. Бев растргнат. Речиси не пишував. Во мене тлееше.

– Денеска одиме да ја средиме градината – ме разбуди Домен едно есенско утро.

Послушно станав. И онака немав што да правам. Вака барем ќе заработам нешто. Во комбето натоваривме алати, воденки, бегонии и вино и долго се влечевме низ шумата. Се паркиравме пред една викендичка, што изгледаше како онаа од приказната за Јован и Марика.

– Ми платија однапред, и тоа двојно повеќе, затоа тре-

ба да се потрудиме. Овде в недела ќе се ебаваат некои од политиката – ми рече при слегувањето.

Јас многу ретко ебев. Ги сакав жените, но се плашев од обврски. При помислата дека ќе ја загубам слободата бегав како ѓавол од темјан. Ако воопшто некогаш сум имал слобода.

Му ги подавав саксиите, а тој копаше дупки и садеше. Сè работеше сам. Го прашав:

– Зошто воопшто дојдов?

– Па, ми треба друштво.

Обајцата бевме напикани во леата. Кругот почна да добива елипсовидна форма.

– Каде и да појдам со тебе се опиваме – промрморев – ќе дадам отказ.

– Ако ти требаат пари, кажи. Ќе ти плаќам повеќе – заврши со садењето.

– Не е проблемот во кешот – се туфкав додека се враќавме по ловечките патеки.

– Тогаш, што те мачи?

Тој ги познаваше патеките, а и селаните наоколу го познаваа него. Им даваше попуст кога купуваа цвеќе, па од секој балкон мавтаа да нè поздрават. Секогаш кога ќе ја начнев таа тема, нему почнуваше да му замирисува на цвеќиња.

– Што зборувавме?

– Проблемот е во тоа што...

– Еве и на оној балкон има од нашите цвеќиња.

Се откажав. Исто како и комбето. Се прегреа. До Црн Врв го ладевме десет пати. За време на паузите шетаваме и баравме печурки. Домен ми опиша како изгледаат врѓањите, па на секоја минута свикував при моето откри-

тие. Но, тој постојано одмавнуваше со главата. Сите што ги наоѓав беа кафеави.

Во Црв Врв неколку пички брзо седнаа на нашата маса и се вргалеа за наклоноста на Домен. Ги интересираа истите работи. Секс и цвеќиња. Јас тивко демнев од аголот. Немаше смисла да продолжам да малтретирам за мојот отказ. Вегетирав и речиси пред да паднам во кома легнав во комбето.

Околу три и пол наутро тргнавме кон Годович. Возеше малку по левата, малку по десната лента.

- Каде сме? – ме прашуваше на свијоците.
- На патот – го будев, мавајќи го по рамото.
- Каде?
- Сè уште на заедничкиот пат – му одговорив откако безбедно се паркиравме пред домот.

Зиме немаше некоја важна работа, но ни остана потребата да одиме на пиење. Ако Домен не ми се јавеше, јас ургирав сам. Во Калце правевме селекција. На почетокот ни беше жал за секое цвеќе, но на крајот фрлавме сè по список. На отпад завршија три четвртини од растенијата. Пиевме од утро до мрак, а во меѓувреме слушавме посмртници на радио. Кога не е во тек сезоната, градинарите живеат само од погребите. Домен придушено изустуи:

- Зошто не си оди некој од моја близина?
- Па, и да си оди – му реков – роднините ќе се одречат од купување цвеќе поради други работи.
- Па, тогаш да ги фрлиме и овие проклети божиќни ѕвезди – одлучи по краткото туфкање – и онака Бог склучил заговор против мене.

Денот пред новогодишната ноќ, ме изненади со изјавата:

– По Нова година веќе нема да пијам.

Такви завети имав слушнато и од други луѓе. Му влелив една. Не се бранеше, ама беше човек од збор. По празниците не се фати за чашката. На бизнисот му пристапи сериозно. Набави компјутер, постави камери и вработи професионални градинари. За платите одвојуваше трипати повеќе, но барем не го крадеше никој.

Годович го средив до таа мера што требаше само да се залева, па затоа Домен сè почесто ме земаше во Калце. Таму сретнав една шармантна бринета, која ми постави нови стандарди за убавина. За нејзината појава би сторил ама баш сè. Кога разбра за платата, ми рече:

– Си одам.

– Подобро е да имаш добра работа отколку да се мачиш за повеќе пари – ја задржував.

Таа остана осум часа, а следниот ден залудно ја барав. Работеше само еден ден. Освен тоа што ме заеба со својата убавина, во мозокот ми насели и спонзорушко размислување.

– Љубљанчанките се скапи – ми рече Домен, кој ја забележа мојата разочараност.

– Отсега ќе бидам и јас – му одговорив.

Се почувствував потценето кога на телевизија слушнав дека најниската плата во Словенија ја зема шивачка во Мура и изнесува 540 евра бруто. Ако би работел секој ден по осум часа и би имал 23 работни часа месечно, би собрал точно 383,91 еуро. И тоа без оброци, без одмор, без тринаесетта плата, без додаток за Божиќ, без работно искуство и стаж и така натаму. Ако мојата девојка од соништата беше незадоволна со речиси двојно повисок износ, тогаш:

- Барам три евра на час, што пак не е многу.
- Домен подразмисли, па по пет минути рече:
- Толку не можам да ти дадам.
- Се ракувавме и пријателски се поделивме.

Подоцна Домен стапи во корпорација со најголемата градинарска компанија во државата. Доби место во управата, ја надгледуваше состојбата во Калце и некако како да зеде здив. Работата веќе не го окупираше по цел ден. Се посвети на берењето печурки и на компјутерски видео-игри.

Лустер се врати од комуната и се вработи кај Домен. Си го донесе Светото писмо. Го читаше секогаш кога имаше слободно време, додека јас повторно задоволно се мавтав околу куќата и си уживав во животот без пари.

